

SAK

Työhaun tilkityt tiet

Haastattelututkimus työnhakijoiden
työhaun haasteista



Työhaun tilkityt tiet

Haastattelututkimus työnhakijoiden työhaun haasteista

Minttu Hyötynen

Korkeakouluharjoittelija, SAK

ISBN: 978-951-714-337-0

SISÄLTÖ

	Tiivistelmä	4
1	Johdanto	6
2	Työnhakijoiden työllistymismahdollisuudet	8
	2.1 Työnhakijoiden vaihtoehdot työnhaussa	8
	2.1.1 Alue- ja alakohtainen työllisyystilanne	8
	2.1.2 Työhistoria, osaaminen, ikä ja terveys	9
	2.1.3 Työpaikan sijainti työllistymismahdollisuuksien keskiössä	10
	2.2 Työttömyysstressiä ja toistuvia pettymyksiä	11
	2.2.1 Talousahdinko lisää työttömyysstressiä	11
	2.2.2 Epävarmuutta ja toistuvia pettymyksiä työn hakemisesta	11
	2.2.3 Työpaikkailmoitukset herättävät kelpaamattomuuden tunteita	13
	2.2.4 Yksinselviäminen ja näköalattomuus	14
	2.3 Työnhakijoiden suojautumis- ja selviytymiskeinot	14
	2.3.1 Hakematta jättäminen työnhakijan suojautumiskeinona	15
	2.3.2 Työnhakijat suojautuvat toistuvilta pettymyksiltä	15
	2.3.3 Työnhakijoiden taloudelliset selviytymiskeinot	16
	2.3.4 Työnhakijat pyrkivät lisäämään vaihtoehtojaan työnhakutaitojen avulla	17
	2.3.5 Läheisten tuki, harrastukset ja ammattiyhteisö työnhakijan voimavaroina	18
	2.4 Yhteenveto	18
3	Johtopäätökset	20
4	Keskustelu	22
5	Lähdeluettelo	24
6	Liitteet	25
	6.1 Menetelmä ja aineisto	25
	6.2 Haastattelurunko	26
	6.3 Haastateltavien tiedot	27

TIIVISTELMÄ

Tässä tutkimuksessa on selvitetty työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksia ja työnhaussa esiintyviä haasteita. Aihe on ajankohtainen, sillä työttömyystilanne on heikentynyt Suomessa viime vuosien aikana. Muutosta parempaan ei ainakaan toistaiseksi ole näkyvissä. Tämän työn tutkimuskysymys on seuraava: millaisia haasteita työnhakijat kohtaavat työnhaussa ja kuinka ne vaikuttavat työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksiin? Tutkimuksen tavoite on saada lisätietoa työnhakijoiden kohtaamista haasteista sekä selvittää sitä, millaisia vaikutusmahdollisuuksia työnhakijoilla itsellään on työllistymisensä suhteen.

Tutkimuksen aineistona on 12 puolistrukturoitua haastattelua, jotka on kerätty syksyn 2024 aikana. Tutkimusmenetelmä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Aineistoa on lähestytty laadullisin menetelmin, jotta on mahdollista saada syvällistä tietoa työnhakijoiden arjen kokemuksista.

Aineistosta nousi esiin kolme pääteemaa, jotka vaikuttavat työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksiin: vaihtoehdot työnhaussa, koetut hankalat tunteet ja työnhakijoiden suojautumis- ja selviytymiskeinot. Vaihtoehdot työnhaussa koostuvat alue- ja alakohtaisesta työllisyystilanteesta, työnhakijan ominaisuuksista, elämäntilanteesta ja taloudellisesta tilanteesta. Työnhakijan ominaisuuksia ovat työhistoria, osaaminen, ikä ja terveydentila.

Koettuja hankalia tunteita syntyi muun muassa toistuvista pettymyksistä ja siitä, etteivät työnantajat vastaa työtä hakiessa. Työnhakijat kuvasivat työnhausta syntyneitä tunteita muun muassa turhautumisena, epävarmuutena ja itsetunnon laskuna. Työnhakijat pyrkivät suojautumaan hankalilta tunnekokemuksilta, selviytymään taloudellisesti sekä parantamaan omia työllistymismahdollisuuksiaan työnhakutaitojen avulla.

Tutkimuksemme osoittaa sen, että haastatellut työnhakijat kokevat työnhaun haasteet eri tavoin. Myös suojautumis- ja selviytymiskeinot vaihtelevat. Neljä yleisintä työllistymishaastetta, joiden vuoksi työnhakija koki asemansa huonoksi, olivat ikä syrjintä, työttömyysstressi, taloudellinen ahdinko ja haasteet koskien terveydentilaa tai jaksamista. Nämä tekijät altistivat työnhakijat hankalille tunnekokemuksille ja niiden negatiivisille vaikutuksille. Turhautuminen tai itsetunnon lasku saattoivat johtaa jopa siihen, että työpaikkoja jätettiin hakematta. Työnhakijat myös kokivat, että kynnys siirtyä työelämään kasvoi.

Yli 50-vuotiaat kokivat useimmin ikä syrjintää, joka aiheutti epäoikeudenmukaisuuden tunnetta ja turhautumista. He myös pohtivat sitä, mikseivät he kelpaa töihin. Toisaalta taloudellinen vakaus esimerkiksi säästöjen tai omaisuuden kautta sekä aiemmat positiiviset työelämäkokemukset ja ammattitilpeys olivat heidän suojautumiskeinojansa. He myös pohtivat keinoja, joiden avulla he voisivat selättää ikä syrjintään liittyvät haasteet. Tällaisia keinoja oli esimerkiksi iän jättäminen pois työhakemuksesta.

Alle 40-vuotiaat työnhakijat kärsivät sen sijaan muuta enemmän taloudellisesta ahdingosta ja he kokivat olevansa erityisen huonossa asemassa työllistymisen suhteen. He kuvailivat yksinselviämistä ja näköalattomuutta sekä itsetunnon laskua ja olivat pessimistisiä tulevaisuuden suhteen. Työttömyysaika aiheutti heissä huonommuuden tunteita. Heikkenevä taloudellinen tilanne lisäsi entisestään koettua työttömyysstressiä. Yhtenä suojautumiskeinona alle 40-vuotiaat työnhakijat kertoivat olevan se, että he jättävät hakematta työpaikkoja, joihin liittyi epävarmuuksia.

Työnhakijat, jotka kokivat asemansa hyväksi, kertoivat hekin toistuvista pettymyksistä. He pärjäsivät kuitenkin hyvin taloudellisesti sekä pystyivät ylläpitämään toimijuuttaan muilla elämän osa-alueilla. He myös jättivät hakematta työpaikkoja lähinnä sen vuoksi, että halusivat olla varmoja työn sopivuudesta ja mielekkyydestä. He kokivat usein, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa omaan tilanteeseensa ja lisätä työllistymismahdollisuuksia työnhakutaitojen avulla.

Haastateltavien mukaan työnhakijat kohtaavat työnhaussa ulkopuolisia haasteita, kuten ikäyrjintää. Työnhakijoiden kohtaamat haasteet ovat yksilöllisiä, joten he tarvitsisivat yksilöllistä tukea työllistymiseen. Haastatellut kertoivat, etteivät he ole kuitenkaan saaneet apua työnhakuun tai työllistymiseen TE-palveluista. Työnhakijoiden tulisi voida vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa nykyistä paremmin. Toistuvat pettymykset ja työnhaun tilkityt tiet voivat pahimmillaan johtaa siihen, että usko tulevaisuuteen horjuu ja työnhaku päättyy. Etenkin alle 40-vuotiaat työnhakijat näyttivät olevan alttiita näille vaikutuksille, mutta ne koskivat myös ikäyrjintää kokeneita yli 50-vuotiaita.

JOHDANTO

Samaan aikaan kun työttömyystilanne on pysynyt muissa EU-maissa ennallaan, ja paikoin jopa parantunut viime vuosien aikana, Suomessa työttömyys on kasvanut. Syyskuussa 2024 15–74-vuotiaiden työttömyysasteen trendiluku oli Suomessa 8,4 prosenttia, joka on 1,0 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuosi aiemmin¹. Lisäksi Työ- ja elinkeinoministeriön työllisyyskatsauksen mukaan uusien avoimien työpaikkojen määrä on vähentynyt.² Samaan aikaan työttömyysturvaa on heikennetty Suomessa merkittävästi. Ansiosidonnaiseen päivärahaan on tehty heikennyksiä, joita on perusteltu tavoitteella nostaa työllisyysastetta ja parantaa näin Suomen julkista taloutta. Tällaisten perusteluiden taustalla vallitsee ajattelutapa, jossa työttömyys nähdään valintana. Työttömyysturvan heikennyksien avulla työttömät saataisiin tämän ajattelutavan mukaan valitsemaan työttömyyden sijasta työelämään siirtyminen. Työllisyystilastojen mukaan työttömyys kuitenkin lisääntyy jatkuvasti. Onkin syytä pohtia, minkä takia työttömyys lisääntyy entisestään ja miten työnhaku koetaan työnhakijoiden näkökulmasta.

Työnhakijoiden työllistymismahdollisuudet muodostuvat erilaisten tekijöiden, kuten alan, asuinpaikan ja elämäntilanteen mukaan. Yleisimpiä työllistymishaasteita Suomessa ovat terveysrajoitteet, tulokseton työnhaku ja muiden merkittävien tulojen saaminen³. SAK:n aloilla suurimmat työllistymisen haasteet työnhakijoiden itsensä arvioimana ovat ikä, pula kokoaikatyöstä ja pieni palkka. Työnhakukustannukset heikentävät myös työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksia⁴. Onkin syytä korostaa, että työnhakijat hakevat työtä hyvin erilaisista lähtökohdista, minkä vuoksi heidän työllistymismahdollisuutensa eroavat toisistaan merkittävästi.

Tässä tutkimuksessa työnhakijoiden toimintamahdollisuuksia työnhau ja työllistymisen suhteen on tarkasteltu toimijuuden käsitteen avulla. Toimijuuden käsitettä on käytetty monipuolisesti eri alojen tutkimuksessa. Esimerkiksi sosiologi Anthony Giddensin ajatuksia mukaillen, toimijuus muodostuu yksilön toimimisesta tilanteesta, jossa hänellä on valtaa toimia toisin ja vaikuttaa tapahtumien kulkuun⁵. Kun tarkastelemme työnhakijoiden toimijuutta työllistymisen suhteen, katse kääntyy vaihtoehtoihin, joita yksilöllä on sekä hänen omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Tässä tutkimuksessa käytetty työllistymismahdollisuuksien käsite kattaa sekä työnhakijan vaihtoehdot että hänen omat vaikutusmahdollisuutensa.

Työllistyminen ei riipu vain yksilön ominaisuuksista tai vallitsevasta työllisyystilanteesta, sillä työnhakijan vaihtoehdot muodostuvat suhteessa moniin asioihin. Toimijuuden rakentumista voidaan tarkastella esimerkiksi kykenemisen, osaamisen, haluamisen, täytymisen, voimisen ja tuntemisen ulottuvuuksien kautta⁶. Keskeistä on, että työllistymismahdollisuudet muotoutuvat työnhakijan arjen toimintaympäristössä, jolloin työnhakijan vaikutusmahdollisuudet ovat rajalliset.

Julkisessa keskustelussa työttömyys nähdään usein mustavalkoisesti yksilön valinnasta riippuvaisena. Tällaisessa ajattelutavassa ei huomioida lainkaan sitä, kuinka moni jokapäiväisessä elämässä ilmenevä asia vaikuttaa lopulta yksilöiden työnhakuun. Esimerkiksi häpeän kokemus tai itsetunnon lasku saattavat osaltaan vaikuttaa työnhakijoiden työhalukkuuteen⁷. Toisaalta työmarkkinoilla esiintyvä ikä syrjintä on Suomessa huomattava ongelma. Esimerkiksi yli 50-vuotiaista jopa 21 prosenttia on kohdannut syrjintää työssä ja työnhauksessa iän perusteella⁸. Tätä havaintoa tukee myös SAK:n työttömyysbarometrin tulokset työllistymisen haasteista SAK:n aloilla.



Tässä tutkimuksessa työllistymisen haasteita lähestytään työnhakijoiden arkipäivän kokemusten kautta. Tutkimuskysymys on, millaisia haasteita työnhakijat kohtaavat työhaussa ja kuinka ne vaikuttavat työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksiin? Tutkimuksessa tarkastellaan myös sitä, millaisilla keinoilla työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksia voitaisiin parantaa tai tukea. Tutkimuksen aihe on tärkeä, koska näiden tietojen avulla on mahdollista arvioida nykyisiä työttömyystoimia sekä ymmärtää syvemmin työnhakuun ja työllistymiseen liittyviä haasteita.

Tutkimuksen aineisto on syksyllä 2024 kerätty haastatteluaineisto. Tutkimusta varten on haastateltu yhteensä 12 työnhakijaa SAK:n aloilta. Tutkimus on jatkoa elokuussa 2024 julkaistulle SAK:n työttömyysbarometrille. Haastatteluiden avulla on ollut mahdollista syventyä työnhakijoiden kokemuksiin työhausta sekä siihen, kuinka edellä mainitut haasteet ilmenevät työhaussa. Vaikka aineistoa ei voida pitää täysin kattavana, tarjoaa se mahdollisuuden tarkastella työnhakua monista eri näkökulmista. Tässä tutkimuksessa aineistoa on analysoitu työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksien näkökulmasta. Aineistosta sekä tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä on käsitelty tarkemmin liitteessä 6.1.

Seuraavassa kappaleessa tarkastellaan työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksia. Ensimmäiseksi analysoidaan työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksia työllisyystilanteen, elämäntilanteen, työnhakijan ominaisuuksien ja toimeentulon näkökulmasta. Sen jälkeen analysoidaan työhaussa koettuja hankalia tunteita ja lopuksi vielä työnhakijoiden suojautumis- ja selviytymiskeinoja, joita he kertovat käyttävänsä työttömyyden ja työhaun aikana.

¹ Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

² Työ- ja elinkeinoministeriö, työllisyyskatsaus 9/2024.

³ OECD, 2021.

⁴ SAK, työttömyysbarometri, 2024.

⁵ Giddens, 1984.

⁶ Jyrkämä, 2008.

⁷ Ervasti, 2003. 141–144.

⁸ Perusoikeusbarometri, 2021.

TYÖNHAKIJOIDEN TYÖLLISTYMISMAHDOLLISUUDET

Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että työnhakijoiden työllistymismahdollisuudet muodostuvat yksilöllisesti. Työhaussa koetut vastoinkäymiset ja niistä johtuvat hankalat tunteet vaikuttavat myös työnhakijoiden työllistymiseen ja työnhakuun. Toisaalta työnhakijat kuvailivat erilaisia keinoja, joiden avulla he pyrkivät suojautumaan työhaun aiheuttamilta hankalilta tunnekokemuksilta sekä parantamaan omia työllistymismahdollisuuksia.

2.1 Työnhakijoiden vaihtoehdot työhaussa

Tässä luvussa esitellään sitä, millaisia vaihtoehtoja työnhakijoilla on ja millaisista asioista heidän työllistymismahdollisuutensa koostuvat. Työnhakijoiden kertoman mukaan heidän työllistymismahdollisuuksiinsa vaikuttavat ajankohtainen työllisyystilanne, heidän henkilökohtaiset ominaisuutensa, elämäntilanne ja toimeentulo. Työnhakijoiden tilanteet erosivat huomattavasti toisistaan. Suurin osa haastateltavista koki, että he kohtaavat monia eri työllistymisen haasteita samanaikaisesti.

2.1.1 Alue- ja alakohtainen työllisyystilanne

Ajankohtainen työllisyystilanne tuli haastatteluissa esiin sen kautta, onko haastateltavan asuinseudulla tai sopivan välimatkan päässä työpaikkoja haettavana. Suuremmisissa kaupungeissa mahdollisia työpaikkoja oli enemmän tarjolla, mutta haastateltavat kertoivat laajentaneensa työnhakua usein myös muille kuin omalle alalle. Lisäksi kilpailu koettiin kovaksi joka paikassa, koska työpaikkoihin on paljon hakijoita. Haastateltavat kokivat, että suuret hakijamäärät johtuvat ainakin osin työnhakuvelvoitteesta.

”

Ja just sitte, ku ensisijaisestihan mä koitan tietenki löytää semmosta työtä, missä mä omasta mielestäni olisin hyvä, mutta ei niitä täällä oo.

Marko, 50-vuotias, Oulu

.....

”

Varmaan se tämmöisellä pikkupaikkakunnalla on se, että niitä hakijoita on aika paljon sitten niihin samoihin työpaikkoihin.

Oona, 39-vuotias, Kajaani

.....

Suurten hakijamäärien lisäksi ongelmallisena pidettiin sitä, että haettavien työpaikkojen vaatimukset työntekijää kohtaan koettiin ylimitoitettuina työtehtäviin nähden. Työnhakijat pohtivat vaatimuksia myös suhteessa omaan osaamiseensa, mutta usein korkeita vaatimuksia ei pidetty työtehtävien kannalta tarkoituksenmukaisina.

”

On niitä työpaikkoja avoimena, mut et niissä ne hakuvaatimukset on ohi tämän työtehtävän. Et niissä vaaditaan, sanotaan, että siivoojan tehtävään vaaditaan tohtorintutkintoa -tyyliin [naurahtaa] näin karrikoidusti sanottuna.

Aino, 62-vuotias, Tampere

.....

2.1.2 Työhistoria, osaaminen, ikä ja terveys

Osaamisen lisäksi työnhakijoiden aikaisempi työkokemus nousi esiin haastatteluissa. Erityisesti lyhyet työsuhteet eri aloilta koettiin työllistymistä vaikeuttavana asiana. Työnhakijat ajattelivat, että monipuolisesta osaamisesta ja kokemuksesta on kyllä hyötyä työelämässä, vaikkei sitä arvosteta työhaussa.

Lisäosaamisen hankkiminen esimerkiksi TE-palveluiden koulutusten tai muun opiskelun kautta koettiin lähinnä näennäisenä mahdollisuutena, koska rahoituksessa ja koulutuspaikkojen tarjonnassa oli puutteita. Lisäkoulutautumista pidettiin yhtenä vaihtoehtona parantaa työllistymismahdollisuuksia, mutta käytännössä kouluttaminen koettiin hankalana.

”

*...ku tajuttas koulutuksen merkitys. Munlaisia on mun ymmärtäkseni aika paljon Suomessa, et eiks meille kannattais järjestää koulutusta sit (...)
Ja eiks työnantajatki valita, että ei oo koulutettua työvoimaa [naurahtaa]*

Janne, 50-vuotias, Loviisa

”

Sitten mä oon hakenu koulutukseen taas kerran, niin mua ei valittu edes alkuvalintakokeisiin tai siihen, et työllistymistä edistävään, että mulla ois jotain, et se oli vaan pelkästään osatutkinnosta kyse, niin siihenkää mua ei valittu. Niin, niin mä koen, että tässä on ikäsyrrintää [naurahtaa] joka suhteessa.

Aino, 62-vuotias, Tampere

Ikäänntyneempien työnhakijoiden kertomuksissa nousi vahvasti esiin kokemus ikäsyrrinnästä työmarkkinoilla. Kahdestatoista haastateltavasta seitsemän koki ikänsä vaikeuttavan työllistymistä. Ikäsyrrinnän koettiin kaventavan työllistymismahdollisuuksia huomattavasti. Koulutuksiin pääsy koettiin vaikeammaksi niin iän kuin terveydentilan vuoksi. Nuorempien haastateltavien kohdalla ikään liittyvät haasteet koskivat lyhyempää työhistoriaa, erityisesti sen ollessa pätkittäinen.

”

Tavallaan mie oon niin ku vanha, olevinaan, päälle 30, eikä miul oo kauheen hyvä työhistoria just sen takii, ku ei niitä töitä oo. Et se on hirveen rikkonainen. Et silläkää ei kauheesti pääse eteenpäin.”

Heidi, 36-vuotias, Lappeenranta

Terveydentilan osalta ei noussut esiin kokemuksia syrjinnästä, mutta terveyshaasteet rajoittivat sitä, millainen työ hakijalle soveltuu. Terveyshaasteet kavensivat näin ollen työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksia huomattavasti. Omaan terveydentilaan sopivan työpaikan etsiminen koettiin vaikeaksi ja vaihtoehdot työllistymisen suhteen vähenivät tällöin merkittävästi.

”

Sit mun piti hakee muualta töitä ja mikä ei sisällä kuormitusta eikä rullakoita eikä nostelua eikä työntelyä eikä vetelyä eikä riuhtomista eikä kumartelua eikä yhtään mitään ei saanu tehdä. Mä sanoin et joo joo, sit mä oikeestaan jättäydyn vähän ulkopuolelle.”

Tiina, 45-vuotias, Espoo

”

...ja siihen mie pyrinki, et mie työllistyisin ees osa-aikasesti. Et kokopäivätyö voi olla vähän liian turhan rankka, (...) mut niitä osa-aikatöitäki on aika vaikee löytää.

Heidi, 36-vuotias, Lappeenranta

Haastateltavilta kysyttiin, onko terveyshaasteita otettu huomioon heidän aikaisemmassa työelämässään esimerkiksi siten, että työtä olisi pyritty muokkaamaan kevyemmäksi. Haastateltavilla ei ollut kokemusta työn keventämisestä. Sen sijaan he kokivat, että pystyvät vaikuttamaan itse työn soveltavuuteen esimerkiksi kieltäytymällä osasta työkeikoista tai jättämällä hakematta tietynlaisia työpaikkoja. Toisin sanoen terveyshaasteet kavensivat työnhakijoiden mahdollisuuksia niin työhaussa kuin työelämässä.

2.1.3 Työpaikan sijainti työllistymismahdollisuuksien keskiössä

Elämäntilanteen osalta haastatteluissa toistui kuvaus, että työpaikkaa on hankala hakea pitkän matkan päästä tai muuttaa työn perässä toiselle paikkakunnalle. Pitkä työmatka oli usein ongelma niin ajankäytön kannalta kuin taloudellisesti. Muuttoa esti esimerkiksi työnhakijan hoitovastuu, jolloin haastateltava hoiti asuinpaikkakunnalla tyypillisesti omia vanhempiaan tai lapsiaan. Hoitovastuut työllistymishaasteena nousivat esiin neljäsosassa haastatteluista.

”

...mul on vanhat, huonokuntoiset vanhemmat (...) mä sen takii muutin tänne alun perin, et mä oisin niitä lähempänä, et vois niitä auttaa. Eihän mul muuten ois tääl syytä asua, et voisinhan mä muuttaa sit työn perässä.

Janne, 50-vuotias, Loviisa

.....

Auton käyttömahdollisuus koettiin työnhaun kannalta merkittävänä seikkana. Auto mahdollisti työn hakemisen myös pidemmän välimatkan päästä, jolloin työpaikkoja pystyi hakemaan laajemmalta alueelta. Ne työnhakijat, joilla ei ollut käytössä autoa, kertoivat hakevansa työpaikkoja, joihin onnistui kulkea julkisilla liikennevälineillä. Tämä kavensi mahdollisuutta hakea työtä, jossa työntekopaikat vaihtelevat. Erityisesti pienemmillä paikkakunnilla autoa pidettiin jopa pakollisena asiana niin työhaun kuin työssäkäynnin kannalta pitkien välimatkojen takia.

”

...mä oon siinä etulyöntiasemassa, että mulla on sitte tosiaan se oma auto, millä mennä sinne [töihin] (...) Ja työttömänä ihmisenä, ni jos mun mies ei olis ostanu mulle [naurahtaa] autoo, ni mulla ei sitä olis.

Aino, 62-vuotias, Tampere

.....

Huono taloudellinen tilanne rajoitti työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksia, koska esimerkiksi pidempi työmatka lisäisi työmatkakustannuksia sekä riippuvuutta auton toimimisesta. Pidempi työmatka koettiin haastavaksi niin ajankäytön, matkakustannusten kuin stressin lisääntymisen takia.

”

Mitä pidemmälle menee [töihin], sitä enemmän se maksaa. (...) Sen palkan ja muun pitää olla sit sen arvonen. (...) Se on aika ja bensa, ja sit että kun ei oo niin hyvä auto, niin hajooko johonki tielle.

Sami, 30-vuotias, Kouvola

.....

”

... että jos enemmän tulis tollasta, et ymmärrettäs et se ihmisten aika on, et se ois arvokasta. Et ei se ois pelkkä rahapalkka, et eihän niillä palkoillaa (...) nii se on abouttiarallaa kaks tonnia. Ei sillä ostella autoo

Tiina, 45-vuotias, Espoo

.....

Työhaastatteluissa käymisestä aiheutuvien polttoainekustannusten tai matkalippukustannusten koettiin osittain vaikuttavan työn hakemiseen. Haastateltavat, joiden taloudellinen tilanne oli parempi, eivät tosin tunnistanee kyseistä haastetta työnhaun kannalta. Yhdessä haastateltavan kertomuksessa nousi esiin myös se seikka, että työnhakukustannukset suhteutuvat mahdollisuuteen saada haluttu työpaikka: erityisen mieleistä tai varmaa työpaikkaa hakiessa työnhakukustannuksia ei koettu yhtä suurena ongelmana kuin haettaessa epävarmempaa työpaikkaa.

”

...jos oikeest on varma paikka, sit ei haittaa mitään. Mut kyl se kysymysmerkki aina on, että saanks mie jatkaa, pääseks mie, onnistuuks tää. Jos en, niin sit se on vaan, hitto, käytn bensa turhaan. Mitäs mie nyt sitte.

Sami, 30-vuotias, Kouvola

.....

2.2 Työttömyysstressiä ja toistuvia pettymyksiä

Työnhakijoiden kertomuksissa toistui työnhaun ja työttömyyden aiheuttamat hankalat tunteet, joilla oli vaikutusta työnhakuun. Hankalat tunteet nousivat esiin aiemmista työelämäkokemuksista, työnhauista ja työllistymisistä kertomisen yhteydessä.

Seuraavaksi esitellään työnhaussa syntyneitä hankalia tunteita sekä työnhakijoiden ajatuksia työllistymisestä. Lopuksi esitellään lyhyesti sitä, miten aiemmat työelämäkokemukset vaikuttavat työnhakijoihin.

”

Kyllä se niin kun aina kun se työttömyys on kohalla, niin se on se semmoinen arvoton olo ja semmoinen, stressaa tavallaan se että pitäis olla töissä ja muuta.

Oona, 39-vuotias, Kajaani

.....

”

Se on ihan fakta, että kyl mie koen sen silleen, et mie oon tavallaan huonompi ihminen, ku mie en käy töissä. Tai ku ei oo niitä töitä.

Heidi, 36-vuotias, Lappeenranta

.....

2.2.1 Talousahdinko lisää työttömyysstressiä

Taloudellisesti hankalassa tilanteessa olevat haastateltavat kokivat huomattavaa stressiä työllistymisestä. Taloudellinen ahdinko aiheutti työnhakijoille huolta siitä, kuinka he selviävät menoistaan, mikäli työttömyys jatkuu. Epävarmuus ja huoli kohdistuivat tulevaisuudessa selviämiseen, mutta työnhakijat pelkäsivät myös yllättäviä menoja nykyhetkessä.

”

...en mä niin kun sillai koe että kauheen helpoksi ainakaan muuttuis tässä, että tavallaan ollaan yhen ihmisen tuloilla, koitetaan pärjätä käytännössä (...) niin kyllä se on niin kun se työllistyminen aika tärkeä.

Oona, 39-vuotias, Kajaani

.....

”

Miul on 200 päivää tos miun liiton rahoilla enää jäljellä, niin jos mie en saa 200 päivän aikana ollenkaan työtä mie oon aivan kusessa. Sanotaanko näin, suoraan sanottuna. (...) Mitä lähemmäs sitä ...menee, sitä enemmän kasvaa se ajatelma siinä, että enemmän alkaa ottaa vatsasta.

Sami, 30-vuotias, Kouvola

.....

Yksi haastateltavista kertoi, ettei hän pysty osallistumaan kotitaloutensa menoihin yhdenvertaisesti puolisonsa kanssa. Tämä aiheutti huonommuuden tunnetta ja vaikutti haastateltavan omanarvontunteeseen ja itsetuntoon negatiivisesti. Vaikka hänen taloudellinen tilanteensa oli turvatumpi kuin yksinasuvilla, koki hän puolison varassa elämisen takia huonommuutta.

”

Vaikuttaahan se [itsetuntoon ja omanarvontuntoon]. Ku on useempi, mieski käy töissä ja sit tavallaan tuo sen leivän pöytään, ja ite vaan, ku ei oo töitä.

Heidi, 36-vuotias, Lappeenranta

.....

2.2.2 Epävarmuutta ja toistuvia pettymyksiä työn hakemisesta

Haastateltavien kertomuksissa kuvattiin epävarmuuden tunnetta, joka nousi esiin työnhaun eri vaiheissa. Työnhaun edetessä epävarmuutta koettiin usein siitä, oliko tullut valituksi haastatteluun. Toisaalta työnhakijat kokivat epävarmuutta myös siitä, täyttävätkö he työnantajan toiveet, mikäli pääsevät etenemään seuraaviin vaiheisiin rekrytoinneissa. Eräs haastateltava kuvasi rekrytointiprosesseja kilpailutilanteeksi, jossa monivaiheisuus korosti tilanteen kilpailullisuutta.

”

...sehän on kilpailua (...) ...jos tolleen ihan painostaa tohon tomloseen filteröintiin, niin kyl se vähän enemmän vaikuttaa siihen, et oonks mie nyt parempi kun toi tyyppi (...) Haluaks se tommosta vai tämmöstä, oonks mie tarpeeks hyvännäkönen.

Sami, 30-vuotias, Kouvola

.....

Työhaastatteluun pääsemistä luonnehdittiin toivonpilkahdukseksi noin yhdessä neljästä haastatteluista. Eteneminen seuraaviin työnhakuvaiheisiin herätti työnhakijoissa myös uskoa työllistymisestä.

”

Siis se, et mie pääsin haastatteluun on jo suorastaan ihme. Et mie siel haastattelussaki sanoin, et kiitos, et mie pääsin ees tähän asti.

Heidi, 36-vuotias, Lappeenranta

.....

Kahdestatoista haastattelusta kahdeksassa nousi esiin kokemus toistuvista pettymyksistä ja siihen liittyvistä hankalista tunteista. Lisäksi yhdeksässä haastattelussa nousi esiin se, että haetuista työpaikoista ei saa yleensä ollenkaan vastausta. Myös tämä aiheutti epävarmuutta ja tunteen, ettei työnhakijoita arvosteta.

”

Sanotaan, se eka vuos meni niin (...) et sillan mä hain jatkuvasti, sit kyllästyin siihenki sitte jo, et ku ei vastausta mistään tuu edes.

Antti, 56-vuotias, Helsinki

.....

Toistuvat pettymykset loivat toivottomuuden ja epäoikeudenmukaisuuden tunteita sekä kokemuksen jumissa olemisesta. Osa kertoi toistuvien pettymysten ja olemattomien vastausten johtaneen ajan myötä turtumisen tunteeseen. Etenkin miesten kertomuksissa nousi esiin turtuminen työnhaussa kohdattuihin torjuntoihin.

”

Mua ei enää edes kiinnosta [työnhaku], ku ei sielt tuu vastauksia ja se on ihan yhtä tyhjän kans.

Antti, 56-vuotias, Helsinki

.....

”

...yritettyhän tässä on. Mutta kyllä siinä sitte, ku niitä vähäsiä vastauksiiki alkaa tulemaan, et juu, kiitos ei. Et mikä siinä on, että ku ei mihinkään sovi, kelpaa, mikä mussa on vikana [naurahtaa] (...) sitä on alkanu turtumaan tuohon, että ku ei tuu vastauksia ja tulee kieltävää vastausta, niin sitä on vaa, että jaaha, että ei voi mitää, että otanpa toisen kupin kahvia

Marko, 50-vuotias, Oulu

.....

Haastatteluista ilmeni se, että työnhaut olivat aiheuttaneet myös itsetunnon laskua ja huonommuuden tunteita. Toistuvat pettymykset saivat työnhakijat pohtimaan, mikseivät he kelpaa työnhakijoina. He kuvailivat asemaansa työnhakijoina heikoksi ja kokivat, ettei heillä ole juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa työllistymiseensä. Sekä miehet että naiset kuvailivat kelpaamattomuuden ja huonommuuden tunteita, mutta nämä kokemukset korostuivat enemmän naisten kertomuksissa.

”

Sit just tuli se, että valitettavasti et tullu valituks, niin siitäki tulee tosi huono fiilis, et oisiks mie voinu tehdä jotain paremmin tai sanoiks mie nyt jotain hölmöö tai- Et tavallaan, ku ei pääse eteenpäin missään.

Heidi, 36-vuotias, Lappeenranta

.....

Ne työnhakijat, jotka olivat kohdanneet ikäsyryntää, kuvailivat työnhaun aiheuttaneen epäoikeudenmukaisuuden tunteita, joita vahvisti se, että he eivät pystyneet itse vaikuttamaan ikäänsä mitenkään. Epäoikeudenmukaisuuden tunne johtui siitä, että työnhakija tuli syrjityksi ikänsä vuoksi eikä hänellä ollut juurikaan vaikutusmahdollisuuksia omaan tilanteeseen. Ikäsyryntää kokeneet työnhakijat tunsivat lisäksi niin, etteivät työnantajat arvosta heidän kokemustaan tai osaamistaan.

”

...tulee tämmönen, että minä en kelpaa mihinkään, niin. Että ku mä oon näin vanha, et mä koen siis sen, että mulla on työhaluja [naurahtaa], määhän haluaisin mennä töihin, niin, ja mä tiän, et mulla on paljon annettavaa. Mutta kun ei oo, mihkä mennä.

Aino, 62-vuotias, Tampere

.....

2.2.3 Työpaikkailmoitukset herättävät kelpaamattomuuden tunteita

Moni työnhakija kertoi, että työpaikkailmoitukset eivät aina ole hakijan näkökulmasta helposti lähestyttäviä. Työpaikkailmoituksissa esitetyt vaatimukset tai niistä syntyneet mielikuvat koettiin asioina, joiden vuoksi kyseistä työpaikkaa ei välttämättä haluttu hakea. Eräs ikäännyneempi haastateltava kertoi, että joskus työpaikkailmoitusten sanavalinnoilla ja kuvilla luodaan mielikuva siitä, että hän ei ole sopiva hakija kyseiseen paikkaan. Työnhakijasta siis tuntui, ettei hän kelpaa kyseiseen työpaikkaan ikänsä vuoksi.

”

Sitten oon huomannu, että näillä joillakin vuokrafirmoillakin on, että nuorekas porukkamme ja näin. Ja niissä markkinointikuvissa ei oo yhtään aikuista ihmistä, ne on kaikki nuoria aina [nauraat]. (...) Mielikuvat syntyvät siitä, että ei oo minun paikka.

Pekka, 58-vuotias, Tampere

.....

Yksi haastateltava kertoi, että työpaikkailmoitukset eivät aina sisällä työtehtävän perustietoja. Tämä aiheutti työnhakijoissa epätietoisuutta haettavana olevaa työpaikkaa kohtaan. Epätietoisuuden lisäksi työnhakijat kokivat, etteivät työnantajat arvosta työnhakijoita. Työnantajien panoksen koettiin olevan ristiriidassa työnhakijoiden panostukseen ja osa haastateltavista koki tämän epäselvyytenä.

”

Ne [työpaikkailmoitukset] on tosi huonoja ja epämääräisiä. (...) et yks lause lukee jotain [naurahtaa], ei mitään muuta. (...) . Pitäis siin olla, että jonkunlaista selitystä, et minkälaisia töitä tehdään, mitä työtehtäviä siin on. Ja edes, et kuin kauan se työ kestää tai on kaavailtu, että se kestää. Täällasta. Ja tietysti jonkun vastuuhenkilön yhteystiedot, et silt voi kysyä lisää.

Ne [työnantajat] ei ota sitä niin vakavasti, sitä työn tarjoamista, eikä tee edes kunnan työpaikkailmotuksia.

Janne, 50-vuotias, Loviisa

.....

Ilmoitukset, joissa oli lueteltu paljon odotuksia ja vaatimuksia työnhakijoita kohtaan, saivat haastateltavat myös vertaamaan itseään muihin hakijoihin. Tämä johti kokeemukseen, että kyseisen työpaikan hakeminen on turhaa. Työpaikkailmoitukset saivat työnhakijat kokemaan huonommuuden tunteita muihin hakijoihin verrattuna, minkä vuoksi he eivät uskoneet omiin työllistymismahdollisuuksiinsa. Työpaikkailmoitukset saattoivat myös herättää huolta oman osaamisen riittävytydestä.

”

Siel on hirvee vaatimuslista. Ensin on listattu toivomme tätä tätä tätä [naurahtaa]. Sitten ei kuitenkaan ehdoton, mutta että siellä on kuitenkin joku aina, tai on useampikin varmasti, joka täyttää ne kriteerit. Se tuntuu sitten osaamattomalle turhalta hakee.

Pekka, 58-vuotias, Tampere

.....

Itseluottamuksen puute johti siihen, etteivät työnhakijat hakenneet työpaikkoja, joihin on esitetty paljon työnhakijaan kohdistuvia vaateita. Huonon itseluottamuksen vuoksi he pelkäsivät, etteivät työllistyessään pärjäisi kyseisissä tehtävissä. Työnhakuun liittyi myös pelko häpeäkokemuksesta: työnhakijat pelkäsivät joutuvansa tilanteeseen, jossa he eivät vastaa työnantajan odotuksia. Huono itsetunto ja itsetunnon aleneminen työnhaun aikana vaikuttavat siis työn hakemiseen.

”

Siinä varmaan tulee vähän se itseluottamuksen puute, että tavallaan ei pysty vastaamaan että jos mä pääsisin tohon, niin mä joudun sanoo että mä en oo tollanen.

Oona, 39-vuotias, Kajaani

.....

2.2.4 Yksinselviäminen ja näköalattomuus

Kertomuksissa nousi esiin myös yksinselviämisen tunne. Kahdestatoista haastateltavasta yksitoista kertoi, ettei TE-palveluista ollut ollut merkittävästi apua työnhaussa tai työllistymisessä nykyisen työttömyysjakson aikana. Osa haastateltavista oli ollut myös työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelu TYP-palvelun asiakkaana. TYP-palveluista koettiin olleen enemmän apua työnhaussa, mutta eräs niiden piirissä ollut haastateltava kertoi, ettei tietoa omista vaihtoehdoista ollut saatavilla.

”

Ne on ihan ylityöllistettyjä ja ei siit oo rehellisesti sanottuna oikeen mitään apua. (...) Ei ihan hirveesti oo mistään silleen [ollut työnhaussa apua], et se on vaan ite yritettävä.

Heidi, 36-vuotias, Lappeenranta

.....

Työnhakijat kertoivat näköalattomuuden tunteista tulevaisuuden suhteen sekä siitä, että myös työelämään palaaminen herätti pelkoja esimerkiksi pärjäämättömyydestä tai kelpaamattomuudesta. Työllistyminen nähtiin osin riskinä: mahdollinen epäsopiva työ, terveysongelmat tai epäsopiva työyhteisö koettiin työelämään palaamisen epävarmuustekijöinä. Työllistymiseen kohdistuvat hankalat tunteet nousivat esiin erityisesti naisten kertomuksissa.

”

Että tavallaan miettii sitä että en pääse kuitenkaan, ja sitten niin kun rupee miettii, että no entä jos pääsenkin. Niin sitten tulee vähän semmoinen pelkokin siitä, että entä jos mä pääsenkin tonne ja sit mä en pärjääkään.

Oona, 39-vuotias, Kajaani

.....

”

...se on riski vaihtaa työpaikkaa. Sä et tiedä, minkälaiseen sosiaalisten eri arvomaailmoiden ristiriitoihin joutuu.

Elina, 58-vuotias, Heinola

.....

Työelämään kohdistuvien hankalien tunteiden taustalla oli usein aikaisempia työelämäkokemuksia. Työnhakija oli saattanut kohdata esimerkiksi ongelmia jaksamisen kanssa tai epäoikeudenmukaisuutta, kuten syrjintää. Neljä viidestä naishaastateltavasta nosti esiin jonkin aiemman negatiivisen työelämäkokemuksen, ja kaikilla tuo aikaisempi kokemus oli vaikuttanut työttömyysaikaan tai työnhakuun.

Mieshaastateltavista osa kertoi myös aikaisemmista työelämäkokemuksista, mutta miehillä niiden vaikutukset työnhakuun eivät näyttäneet yhtä merkittävinä. Osa haastateltavista nosti esiin positiivisia työelämäkokemuksia, jotka vaikuttivat myönteisesti nykyiseen työllistymishalukkuuteen. Tällaisia olivat muun muassa onnistumiskokemukset työelämässä, työyhteisön tuki sekä työelämässä saatu arvostus.

2.3 Työnhakijoiden suojautumis- ja selviytymiskeinot

Edellisessä luvussa esiteltiin hankalia tunteita, joita työnhakijat kohtaavat työttömyyden ja työnhaun aikana. Haastatteluissa nousi esiin se, että työnhakijat pyrkivät suojautumaan hankailta tunteilta, joita työnhaku aiheuttaa. Työnhakijat pyrkivät lisäämään työllistymismahdollisuuksiaan työnhakutaitojen avulla. Lisäksi haastateltavien kertomuksissa nousi esiin muita selviytymiskeinoja, joiden avulla työnhakijat pystyivät ylläpitämään toimeliaisuuttaan muilla elämän osa-alueilla ja selviytymään työttömyyden sekä työnhaun haasteista. Seuraavaksi esitellään työnhakijoiden suojautumiskeinoja ja työnhakutaitoja sekä muita selviytymiskeinoja.

2.3.1 Hakematta jättäminen työnhakijan suojautumiskeinona

Haastatteluissa nousi esiin erilaisia suojautumiskeinoja, joiden avulla hakijat pyrkivät suojautumaan työnhaun aiheuttamilta hankalilta tunnekokemuksilta. Yksi tapa on jättää hakematta sellaisia työpaikkoja, joita ei koe itselle soveltuviksi odotusten tai työpaikkailmoituksen luomien mielikuvien perusteella. Näin työnhakijat pyrkivät välttämään pettymyksiä ja torjuntia sekä niistä syntyviä kokemuksia huonommuudesta. Toisaalta he pyrkivät myös varmistumaan mahdollisen uuden työn mielekkyydestä.

”

...kylhän se [huonot kokemukset työnhaussa] vaikuttaa siihen [työnhakuun]. Sit se tekee sitä, et sitä hakee vaan oikeen, oikeen mielusiin töihin tai sellasiin, mihin meinaa, et on omast mielestään parhaat mahdollisuudet päästä. Se vähentää ehkä työnhakua sit kumminki. Ainaki työnhakuintoa.

Janne, 50-vuotias, Loviisa

.....

Hakematta jättämisen taustalla saattoi olla myös häpeää ja pelkoja, jotka liittyvät mahdolliseen työllistymiseen. Näissä kertomuksissa häpeä tai pelko liittyi omaan pärjämiseen tai aikaisempiin työelämäkokemuksiin. Työnhakijat siis suojautuivat työelämän häpeäkokemuksilta jättämällä hakematta työpaikkoja, jotka eivät olleet heille täysin soveltuvia esimerkiksi terveydentilan takia.

”

...et emmä kehtaa mennä työnantajien eteen et hei mä oisin tulossa töihin, mut mä en voi tehdä mitään [terveydentilan vuoksi]. Se on noloo, ei semmost voi mennä, että sitte ku mä haluan mennä töihin oikeesti niin sittehä mä oon siinä kunnossa et mä kehtaan mennä sinne.

Tiina, 45-vuotias, Espoo

.....

Yksi syy hakematta jättämiselle oli myös kannattamattomuus työskennellä ylipäänsä. Osa-aikatoiden hakemista ei pidetty kannattavana taloudellisista syistä eikä siksi, että se saattaisi pidentää ansiopäiväraha hakemuksen

käsittelyaikoja. Osa-aikatyön ajateltiin myös vähentävän vapaa-aikaa ja lisäävän matkakustannuksia. Etenkin huonossa taloudellisessa tilanteessa olevat kokivat, ettei osa-aikatyön tekeminen ole kannattavaa.

Työn hakematta jättämisen taustalla voi siis olla myös se, että hakija pyrkii välttämään kannattamattomaan työtilanteeseen joutumista.

”

...mähän tossa aamulla (...) niin mä tsekkasin myös sitte työpaikkoja (...) viis tuntia viikossa [pitkän matkan päässä], ei kiitti. Et meet sinne ja maksat matkat ite, ja sit sulta se leikataan päivärahoista, kiitos vaan.

Marko, 50-vuotias, Oulu

.....

2.3.2 Työnhakijat suojautuvat toistuvilta pettymyksiltä

Yksi tapa suojautua pettymyksiltä ja varmistua työn soveltuvuudesta itselle on se, että selvittää lisätietoja haetavasta työpaikasta. Yksi haastateltava kertoi, että pyrkii yleensä selvittämään mahdollisimman paljon lisätietoja olemalla yhteydessä työpaikkailmoituksen yhteyshenkilöön. Erityisesti vuokrafirmojen kohdalla lisätietojen saamista pidettiin kuitenkin haastavana, koska kyselyihin työtehtävien sisällöstä ei useinkaan vastata kattavasti.

”

...jos sie haluat vielä enemmän tutkii, niin sit meet niitten nettisivustolle viel enemmän tutkii. Tai ottaa yhteyttä, niillä on yleensä siinä, voi ottaa yhteyttä jos haluu lisää tietoa.

Sami, 30-vuotias, Kouvola

.....

”

...se on turha hakee työpaikkaa, mitä ei oo olemassakaan. Sen takii just mä haluan aina kysellä enemmän siitä, että minkälainen työpaikka se oli. Eihän ne [vuokrafirmit] kerro, missä firmassa se on, ettet sä vaan hae sinne suoraan [naurahtaa].”

Janne, 50-vuotias, Loviisa

.....

Useimmissa haastatteluissa nousi esiin myös se, että työnhakijat kohtaavat arjessaan toistuvia pettymyksiä työnhakuun liittyen. Osa kertoi, että toistuvat pettymykset ovat saaneet heidät ajattelemaan niin, ettei torjutuksi tuleminen ole henkilökohtaista, vaan se on osa työnhakua. Tämä kokemus oli etenkin pitempään työttömänä olleilla. Kyseiset työnhakijat ajattelivat useammin niin, että työttömyys johtuu heistä itsestään riippumattomista tekijöistä, kuten yhteiskunnan työllisyystilanteesta.

”

...totta kai se aina vähän latistaa tunnelmaa totta kai, että ei pääse. Ku on yrittäny näin ja sitte ei tuukaan mitään. Sanotaan, että se kuuluu tähän asiaan ja sitä mä oon miettiny, että ei sitä kannata masentua, mut se tulee väkisin. Mutta ottaa sen vaan, itte ymmärtää, että se kuuluu siihen. Tai siltä kantilta, että et sää oo ite epäonnistunu missään.

Aki, 41-vuotias, Kuortane

.....

Haastateltavat, jotka kokivat suurempaa halua tai painetta työllistymiselle, kuvailivat pettymyksen tunteen kääntyneen turtumisen tai toivottomuuden tunteeseen. Yhdessä haastatteluista kävi ilmi, ettei haastateltava hakenut enää töitä, koska oli turhautunut jatkuviin pettymyksiin ja siihen, etteivät työnantajat vastaa. Työnhakuun liittyvät pettymykset ja turhautuminen olivat saaneet hänet luopumaan työnhausta kokonaan. Näin hänen ei enää tarvinnut kohdata työnhakuun liittyviä hankalia tunteita.

”

Nyt oli kiva viettää koko kesä, etten laittanu yhtään mitään. Ku työkkärist ei otettu yhteyt, mä aattelin, et olkoon sitte.

Antti, 56-vuotias, Helsinki

.....

2.3.3 Työnhakijoiden taloudelliset selviytymiskeinot

Yllättävän menon sattuessa osa haastateltavista kertoi turvautuvansa säästöihin ja osa läheisten apuun. He, joilla ei ollut säästöjä tai taloudellisia turvaverkkoja, kertoivat turvautuvansa lainan ottamiseen tai osamaksuihin. Huolettomimmassa asemassa olivat ne työnhakijat, joilla oli säästöjä, velaton omistusasunto tai puoliso tai muu läheinen, joka pystyi auttamaan taloudellisesti.

”

...kun mä olin töis, ni ainahan säästöt pitää olla ja kaikki tällänen, tietty määrä, että jos sattuu jotaki, ni aina on olemassa se varmuus. (...) Paljon vapaammin pystyy elämään, mutta kuitenkin, että ei elä yli varojensa, ni se on tärkein.

Aki, 41-vuotias, Kuortane

.....

Siitä huolimatta, että taloudelliset turvaverkot nousivat merkittävästi esiin työnhakijoiden kertomuksissa, läheisten puoleen kääntyminen koettiin myös vaikeana ja epämiellyttävänä asiana. Ainoastaan säästöt ja omaisuus suojasivat talousasioiden aiheuttamilta huolilta merkittävästi. Tosin osa haastateltavista oli huolissaan säästöjensä loppumisesta.

”

Säästöjen syöminen tietysti lisääntyy sitten [jos työttömyys jatkuu]. Tuleehan se jossakin vaiheessa. Ei osaa määritellä nyt, miten kauan pärjää.

Pekka, 58-vuotias, Tampere

.....

Ainoastaan kaksi haastateltavaa kertoi, etteivät he haastattelujen tekohetkellä pyri aktiivisesti työllistymään. Toinen heistä oli menettänyt toivonsa työllistymisen suhteen useiden pettymysten vuoksi. Hän halusi välttää työnhausta johtuvia hankalia kokemuksia. Toinen kertoi, ettei koe olevansa hyvässä asemassa työnhakijana ja odottaa näin ollen eläkkeelle siirtymistä lähitulevaisuudessa. Molemmat kokivat selviytyvänsä työttömyysajasta taloudellisesti säästöjen tai turvaverkkojen avulla.

”

...mä olen lisäpäivillä, niin kutsutuilla. Ja mulla ei oo velkaa eikä elätettäviä, niin mä kyllä pärjään. Pärjään tässä nämä kaks vuotta, mitkä mulla on vielä eläkeikään jäljellä. (...) Ei mulla mitään kovia paineita oo päästä [töihin]. (...) ...todennäkösesti jos ois alaikäisiä huolettavia ja asunovelkaa, ni se näyttäytyis ihan toisessa valossa.

Jouko, 63-vuotias, Oulu

.....

2.3.4 Työnhakijat pyrkivät lisäämään vaihtoehtojaan työnhakutaitojen avulla

Työnhakijoiden kertomuksissa nousi esiin myös erilaiset työnhakutaidot, joiden avulla he pyrkivät etenemään työhaussa työllistymishaasteista huolimatta. Osa haastateltavista, jotka kokivat ikäsyrynnän tai terveydentilan olevan suurin oman työllistymisen este, pyrkivät vaikuttamaan tilanteeseensa muodostamalla työhakemuksen siten, etteivät ikä tai terveystiedot tulleet niissä esiin. Toisaalta nämä asiat oltiin valmiina tuomaan esiin työhaastattelussa, koska vuorovaikutuksessa kasvokkain tämä koettiin kannattavaksi. Hakijat siis pyrkivät suojautumaan ikäsyrynnältä työhaussa sekä parantamaan omia työllistymismahdollisuuksia.

”

Joo, mut suurin juttu, jonka mä omasta mielestäni koen tässä työnhakijana, on se ikäsyryntä.

Aino, 62-vuotias, Tampere

.....

”

Mä oon just aatellu, et jättää sosiaaliturvatunnuksen pois kokonaan työhakemuksesta. (...) Mä oon aatellu, et silleen mä teen täst eteenpäin.

Janne, 50-vuotias, Loviisa

.....

”

...niin vaikka jättäis sen iän sieltä pois, niin ku mul on aika tarkkaan se CV, siellä näkyy, et okei, -91 oltu kaupassa ekan kerran, niin kyllähän nämä osaa ynnäillä, että hetkinen, että sehän on tän ikänen.

Marko, 50-vuotias, Oulu

.....

Useampi toi haastatteluissa esiin työpaikkailmoituksissa esitetyt odotukset ja toivomukset, joita työnhakijoihin kohdistettiin. Yhtenä työnhaun keinona mainittiin se, että oma osaaminen sekä oppimisvalmiudet esitetään työhakemuksissa niin, ettei puuttuva osaaminen estä työnhakua. Näin ollen hyvien työnhakutaitojen voi nähdä lisäävän vaihtoehtoja työhaussa.

”

Niin, että siinä vaan valehtelee työnantajalle, jos menee valehtelemaan, että mä osaan nämä kaikki. Ei siinäkään mitään järkeä oo. (...) Mutta mä oon aina yleensä laittanu vielä tosiaan hakemukseen niin, että olen valmis kouluttamaan itseäni tähän, jos pääsen töihin, että jos koulutetaan tehtävään, ni se on aina onnistunu.

Aki, 41-vuotias, Kuortane

.....

Haastateltavat olivat olleet usein yhteydessä myös suoraan mahdollisiin työnantajiin ja lähettäneet avoimia hakemuksia. Osa haastateltavista koki, että yhteydenotot suoraan työnantajiin edistivät työllistymistä, sillä silloin työnhakija pääsee suoraan vuorovaikutukseen työnantajan kanssa. Verkostot koettiin merkittävänä osana työllistymistä, vaikka suurin osa koki, ettei niistä ollut ollut merkittävää hyötyä heille itselleen.

2.3.5 Läheisten tuki, harrastukset ja ammattiylpeys työnhakijan voimavaroina

Muita työnhakijoiden selviytymiskeinoja on läheisten tuki ja harrastukset. Etenkin harrastukset ja muu vapaa-ajan tekeminen ylläpitivät työnhakijan toimeliaisuutta arjessa työttömyyden aikana. Näillä asioilla oli työnhakijoiden jaksamiseen myönteisiä vaikutuksia. Harrastukset ja muu vapaa-ajan tekeminen on mahdollista ainoastaan taloudellisen tilanteen sen salliessa. Kaikilla haastateltavilla ei siis ollut sosiaalisia suhteita tai harrastuksia.



Jos mä olisin ihan vaikka yksinäinen, niin kyllä varmaan oisin itsemurhan partaalla.

Elina, 58-vuotias, Heinola

Haastattelussa nousi esiin myös se, että työnhakijat palaivat aikaisempiin onnistumisiin, hyviin työelämäkokemuksiin sekä saamiinsa hyviin palautteisiin. Ammattiylpeys ja positiiviset työelämäkokemukset ovat työnhakijoiden yksi keino selviytyä työttömyysaikana. Kolaukset omanarvontuntoon saivat työnhakijat palaamaan aikaisempiin onnistumisiin ja kokemuksiin, mikä voidaan nähdä työnhakijan omanarvontuntoa ja ammattiylpeyttä ylläpitävänä voimana myös työttömyysaikana. Tämä suojaa työnhakijaa työnhaun aiheuttamalta itsetunnon laskulta.



Ainut hyvä, millä saa oman itsensä aina nousemaan suosta, niin on se, että miettii, mitä on saanu aikaseks ja mitä kiitosta on saanu, niin se on semmosta.

Elina, 58-vuotias, Heinola



...mä oon kuitenkin ilimeisesti työt tehny ainaki kohtuullisen hyvin, et ku ne [vanhat työkaverit] vieläki jaksaa jutella ja laittaa viestiä, että hei, että ollaan tulossa kaupunkiin, että ois kiva nähä. Kyllähän tommosta on ikävä. [taukoa 5 s] Hankala pukea sanoiksi tätä kaikkea.

Marko, 50-vuotias, Oulu

2.4 Yhteenveto

Tämän tutkimuksen mukaan työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksiin vaikuttavat tekijät ovat yksilöllisiä ja määräytyvät esimerkiksi asuinpaikan, elämäntilanteen ja/tai taloudellisen tilanteen mukaan. Työnhakijan henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten terveydentila tai ikä, vaikuttavat myös työllistymiseen. Tällaiset tekijät asettavat lähtökohdat työnhakijan työllistymiselle.

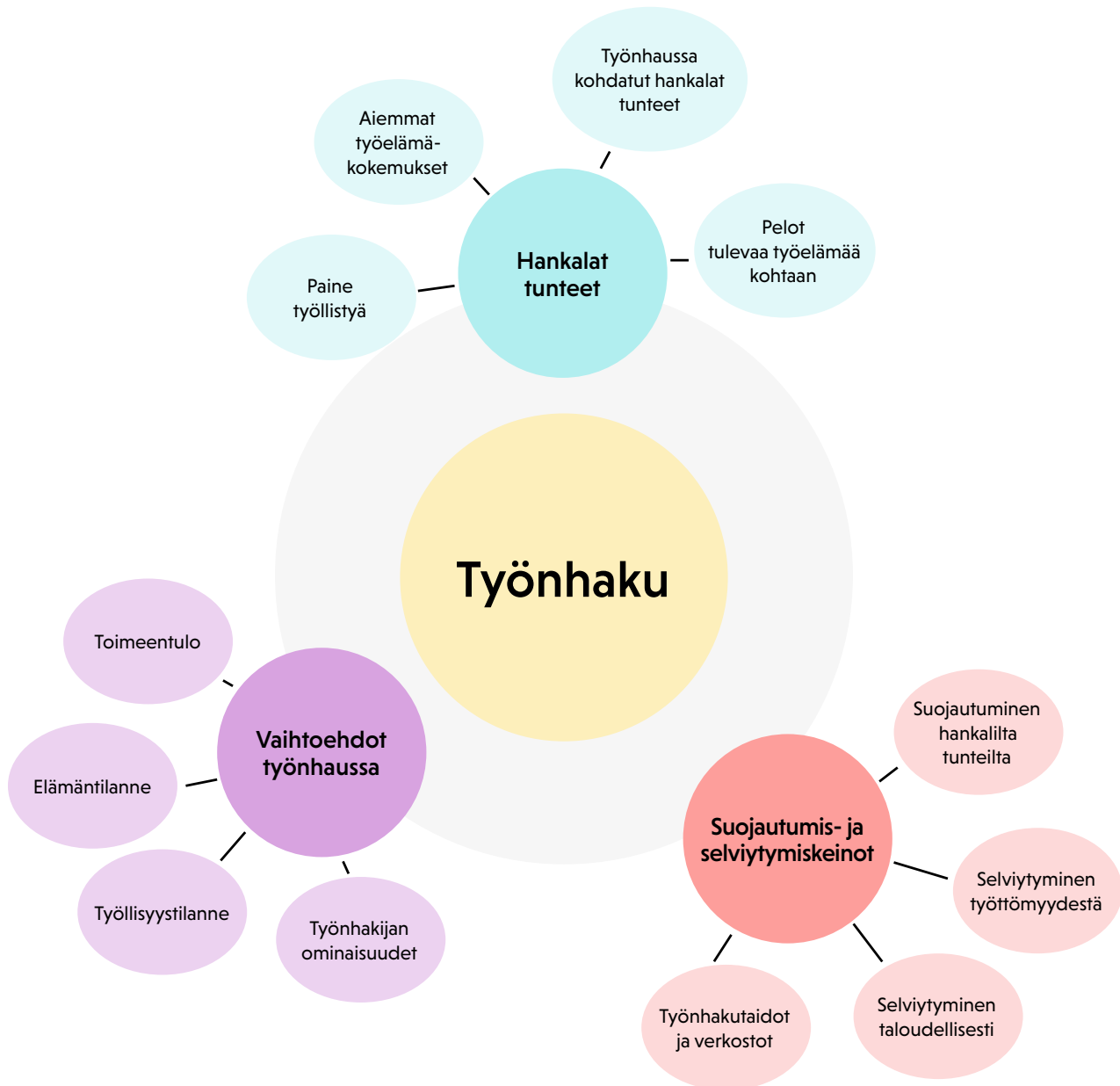
Työttömyysajan ja työnhaun aiheuttamat hankalat tunnekokemukset näyttäytyvät merkittävänä asiana työnhaun kannalta. Esimerkiksi toistuvien pettymysten aiheuttama itsetunnon lasku saattaa nostaa kynnystä hakea työtä. Työnhakijat kuvailivat erilaisia keinoja, joiden avulla he pyrkivät suojautumaan hankalilta tunteilta, selviytymään työttömyysajan haasteista sekä parantamaan omia työllistymismahdollisuuksiaan. Suuri osa haastateltavista koki kuitenkin vaikutusmahdollisuutensa heikoksi.



...työpaikkojahan mä en pysty luomaan lisää. ... mutta se, että vaikka mä lisää kouluttaudun tai siis hankin tietoa ja taitoa lisää, niin sillä ei ole just johtuen mun iästä, niin sillä tavalla mitenkään suurta vaikutusta.

Aino, 62-vuotias, Tampere

Kuvio 1. Aineistosta esiin nousseita teemoja.



JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksia heidän arkisten kokemustensa kautta. Aihetta on lähestytty seuraavan tutkimuskysymyksen avulla: millaisia haasteita työnhakijat kohtaavat ja kuinka ne vaikuttavat työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksiin?

Ikäsyrrintä, työttömyysstressi, taloudellinen ahdinko sekä haasteet terveydentilan tai jaksamisen suhteen olivat yleisimmät tekijät, joiden perusteella työnhakijat kokivat asemansa työmarkkinoilla heikoksi. Kokemukselle altistavien tekijöiden tarkastelu on tärkeää, koska koetussa huonossa asemassa olevat työnhakijat kokivat työnhaun aiheuttavan heille enemmän hankalia tunteita. He olivat siis alttiimpia esimerkiksi itsetunnon laskulle ja turhautumisille.

Kokemukset ikäsyrrinnästä koskivat erityisesti yli 50-vuotiaita haastateltavia. Myös nuoremmat haastateltavat kertoivat uskovansa ikänsä hankaloittavan työnhaun. Esimerkiksi 36-vuotias Heidi kertoi, että ikään liittyvät haasteet ilmenevät suhteessa työhistoriaan. Hän koki asemansa työmarkkinoilla heikoksi, sillä iästään huolimatta hän ei ollut ollut vakituksessa työsuhteessa. Ikäsyrrintä sekä ikään liittyvät odotukset olivat tämän tutkimuksen mukaan yleisin tekijä sille, että haastateltava koki olevansa huonossa asemassa työmarkkinoilla. Ikäsyrrintä nosti esiin myös epäoikeudenmukaisuuden kokemuksen sekä turhautumista siitä, ettei työnhaun etene.

Yli 50-vuotiaiden ikäsyrrintää kokeneiden haastateltavien kertomuksissa toistuivat aikaisemmat kokemukset työelämästä sekä ammattiylpeys. Ikäsyrrintä aiheutti työnhakijoille vahvan epäoikeudenmukaisuuden ja turhautumisen tunteen kokemuksen, mutta ei silti välttämättä merkittävää itsetunnon laskua tai työnhaun kaventumista. Osa ikäsyrrintää kokevista kuvaili työnhaunsa olevan jopa työnhakuvelvoitetta huomattavasti aktiivisempaa. He myös pohtivat usein erilaisia keinoja edesauttaa omaa työllistymistään. Ikäsyrrinnän kokeminen on työnhakijasta riippumatonta, jonka vuoksi heidän vaikutusmahdollisuutensa olivat rajalliset.

Työttömyysstressi ilmeni toisaalta haluna siirtyä takaisin työelämään, mutta myös ahdinkona taloudellisen tilanteen vuoksi. Myös häpeä työttömyydestä aiheutti työttömyysstressiä. Korkeat työhalut yhdistettynä tuloksettomaan työnhaun on tekijä, joka altistaa työnhakijat hankalille tunnekokemuksille, kuten turhautumiselle ja stressille. Työttömyysstressi näyttäytyi sitä merkittävämpanä tekijänä, mitä heikommassa asemassa työnhakija koki olevansa. Havainto on merkittävä, sillä se vahvistaa aiempaa havaintoa työllistymishaasteiden rakenteellisuudesta. Työnhakijat kokivat, etteivät he itse pysty merkittävästi vaikuttamaan työllistymiseensä, vaikka työhalu olisi kova. Tämä saattaa johtaa siihen, että toistuvat pettymykset vähentävät työnhakijoiden työnhakuintoa ja alentavat heidän itseluottamustaan hakea työpaikkoja.

Myös taloudellinen ahdinko nousi esiin tekijänä, jonka vuoksi työnhakijat kokivat asemansa heikoksi. Toisaalta taloudellinen ahdinko lisäsi työttömyysstressiä, kavensi työnhakijoiden elämänhallintaa sekä aiheutti jatkuvaa huolta pärjäämisestä. Alle 40-vuotiaita haastateltavat kertoivat erityisesti taloudellisen ahdinon vaikutuksista. Vaikka taloustilanteen paranemista pidettiin mahdollisena työllistymisen kautta, eivät työnhakijat kokeneet pystyvänsä vaikuttamaan siihen. Etenkin nuoret naiset kertoivat työttömyyden aiheuttamista häpeän ja huonommuuden tunteista ja kuvailivat työnhakemisen aiheuttaneen toivottomuutta ja näköalattomuutta. 30-vuotias Sami kertoi tottuneensa toistuviin pettymyksiin ja suhtautuvansa tulevaisuuteen pessimistisesti. Merkittävimmät tekijät, jotka suojasivat vanhempia haastateltavia taloudelliselta ahdingolta, olivat aiemmin kertyneet säästöt ja omaisuus. Riittävä toimeentulon taso nousee näin yhdeksi työnhakijan toimijuutta suojaavaksi tekijäksi.

Neljäntenä tekijänä tutkimuksessa nousi esiin haasteet terveydentilan tai jaksamisen kanssa. Nämä haasteet kavensivat vaihtoehtoja ja heikensivät toistuvista pettymyksistä selviytymistä. Kaikenikäiset haastateltavat kertoivat kelpaamattomuuden tunteestaan ja haasteista jaksamisen kanssa. Merkittävää on, että paremmassa asemassa olevat

kuvailivat terveydentilansa ja jaksamisensa jopa parantuneen työttömyysaikana. Työttömyys näyttäytyi tilaisuutena käyttää aikaa esimerkiksi harrastuksiin ja työnhaku nähtiin mahdollisuutena punnita tulevan työn mielekkyyttä. Sen sijaan he, jotka kokivat asemansa huonoksi, kuvailivat terveydentilansa huonontuneen työttömyyden ja työnhaun aikana. Osa haastateltavista kertoi, että työnhaku ja siinä koetut pettymykset ovat vaikuttaneet heidän mielenterveyteensä negatiivisesti.

Tämän tutkimuksen mukaan edellä esitetyt tekijät selittävät työnhakijoiden työttömyyden pitkittymistä. Koetun oman aseman lisäksi työnhakijoiden suojautumiskeinot näyttävät eroavan toisistaan merkittävästi. Yli 50-vuotiaat työnhakijat kohtasivat työnhaussa ikäsyrjintää, mutta esimerkiksi säästöt ja ammattiyhteisyys nousivat esiin suojaavina tekijöinä. Kyseiset haastateltavat kertoivat, että työnhaku on ollut jopa tavanomaista aktiivisempaa.

Yksi haastateltava kertoi lopettaneensa työnhaun kokonaan turhautuessaan toistuviiin pettymyksiin. Sen sijaan paremmassa asemassa olevat kertoivat suuntaavansa toimeliaisuuttaan muille elämän osa-alueille, ja he kokivat pystyvänsä vaikuttamaan työllistymiseensä esimerkiksi työnhakutaitojen avulla.

Nuorempien työnhakijoiden kohdalla taloudellinen tilanne oli usein erityisen hankala. Etenkin naiset kuvailivat työttömyyden ja työnhaun heikentäneen heidän itsetuntoaan ja aiheuttaneen huonommuuden tunteita. Nuoremmat haastateltavat eivät kuvanneet yhtä laajasti erilaisia suojautumis- tai selviytymiskeinoja. He kertoivat, että kynnys työelämään siirtymiselle kasvaa jatkuvasti. Itsetunnon aleneminen ja pelot työelämää kohtaan johtivat toisinaan myös siihen, että hakija jätti hakematta joitakin työpaikkoja. Kyseiset haastateltavat kokivat, etteivät he tiedä vaihtoehtojaan tai pysty vaikuttamaan omaan tilanteeseensa. Tulevaisuus näyttäytyi näköalattomana ja toivottomana. Työnhausta aiheutuneilta kokemuksilta suojautuminen näytti osin heikentävän myös heidän toimijuuttaan.



...se näköalattomuus tulee enemmän siinä, että ei oikein enää niin kun tiää että mitä tässä hakis ja mitä tekis.

Oona, 39-vuotias, Kajaani

Työnhakijoiden toimijuus työllistymisen suhteen näytetään haastattelujen perusteella aktiivisena. Erilaiset työnhakijasta riippumattomat tekijät kuitenkin kaventavat työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksia. Kapeat työllistymismahdollisuudet aiheuttavat turhautumista, epäoikeudenmukaisuuden tuntoa ja itsetunnon laskua. Näin ollen kynnys työelämään kasvaa jatkuvasti.

Työnhakijat kuvailivat keinoja, joilla he pyrkivät ylläpitämään ja lisäämään omia työllistymismahdollisuuksiaan. Siitä huolimatta he kohtaavat työnhaussa haasteita, joihin he eivät voi itse vaikuttaa. Pahimmillaan tämä voi johtaa siihen, ettei työnhakija usko työllistymiseensä ja lopettaa työnhaun kokonaan.

Työnhakijoiden toimijuus näyttää olevan haavoittuva ainakin osittain heistä ulkopuolisista syistä. Työnhakijoiden vaikutusmahdollisuudet näyttäytyivät myös kapeina. Etenkin alle 40-vuotiaat työnhakijat kokevat näköalattomuutta ja itsetunnon laskua, mikä johtaa työnhaun vähenemiseen. Lisäämällä työnhakijoiden vaikutusmahdollisuuksia, työnhakijat saattaisivat kokea työnhaun toiveikkaampana. Tämä voisi tukea työnhakijoiden toimijuutta ja parantaa heidän työllistymismahdollisuuksiaan.

4

KESKUSTELU

Tutkimuksessa nousi esiin työnhakijoiden kokemien työllistymishaasteiden moninaisuus. Suuri osa haastateltavista kertoi kokevansa monia eri työllistymishaasteita samanaikaisesti. Moni myös kertoi, että heidän vaikutusmahdollisuutensa ovat heikot. Työnhakijat, jotka kokivat olevansa huonossa asemassa työmarkkinoilla, olivat alttiita sille, että työnhaku kaventuu. Millaiset tekijät tutkimustulosten perustella sitten voisivat tukea työnhakijoiden toimijuutta ja parantaa heidän työllistymismahdollisuuksiaan?

1 RIITTÄVÄ TOIMEENTULO

Heikko taloudellinen tilanne aiheutti työnhakijoille työttömyysstressiä. He olivat tällöin alttiimpia hankalille tunteille, kuten turhautumiselle tai itsetunnon laskulle. Huono taloudellinen tilanne heikensi työnhakijoiden toimijuutta. Havainto on huolestuttava nykyisen tilanteen valossa, koska Suomessa on vastikään toteutettu huomattavia leikkauksia työttömien toimeentuloon. Riittävä toimeentulotaso ylläpitää työnhakijoiden toimijuutta. Paremmassa taloustilanteessa olevat työnhakijat pystyvät ylläpitämään toimijuuttaan myös muilla elämän osa-alueilla, kuten harrastusten kautta. Tämä tukee toimijuutta myös työnhauksen suhteen.

2 YKSILÖLLISTÄ TUKEA TYÖNHAKUUN

Nuoremmat työnhakijat kaipasivat erityisesti lisää tukea työnhakuun ja työllistymiseen. Yllättävää on se, että miltei jokainen haastateltava kertoi, ettei työllisyyspalveluista ole ollut heille merkittävää hyötyä työnhaussa. Havainto on tärkeä asian ajankohtaisuuden vuoksi. Työllisyyspalvelut ovat uuden edessä: vuoden 2025 alusta alkaen työllisyyspalveluiden järjestämismäärä siirtyy valtiolta kunnille. Työnhakijoita voitaisiin tukea parhaiten yksi-

öllisesti kohdistetuilla palveluilla. Tämän tutkimuksen perusteella etenkin nuoremmat työnhakijat hyötyisivät työllisyyspalveluista, joiden kautta heillä olisi mahdollisuus saada tietoa ja tukea omiin vaihtoehtoihinsa. Samalla tulisi kiinnittää huomiota työnhakijoiden hyvinvointiin, koska juuri huonoimmassa asemassa olevat työnhakijat kertoivat terveydentilansa ja jaksamisensa huonontuneen työttömyysaikana.

3 TYÖNHAKIJAA TUKEVAA JA ARVOSTAVAA TYÖNHAKUA

Haastatteluista nousi esiin myös muita näkemyksiä siitä, kuinka työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksia voisi parantaa. Kattavat tiedot sisältävät työpaikkailmoitukset koettiin tärkeäksi. Suurien vaatimusten sijaan työnhakijat toivoivat enemmän mahdollisuuksia oppia taitoja työelämässä. Toisin sanoen kynnystä työelämään siirtymiselle voitaisiin madaltaa korostamalla sitä, ettei kaikkea tarvitse osata, vaan asioita voi oppia myös työnteon kautta. Turhauttavana ja epäkohteliaana työnhakijat kokivat sen, ettei heidän työhakemuksiinsa vastata lainkaan. Työnantajien tulisi kiinnittää huomiota siihen, että rekrytointiprosessi hoidetaan työnhakijoita kunnioittavalla tavalla, ja että työnhakijat saavat tietoa rekrytoinnin etenemisestä. Tämä vähentää epätietoisuutta sekä lisää työnhakijoiden kokemusta siitä, että heidän panostaan arvostetaan.

4 REILU JA HYVÄ TYÖELÄMÄ

Haastatteluissa nousi vahvasti esiin kokemukset aiemasta työelämästä. Negatiiviset kokemukset varjostivat työnhakijoiden työnhakua, kun taas positiiviset kokemukset näyttivät suojaavan työnhakijoita työnhaun haasteilta. Näin ollen aikaisempien työelämäkokemusten vaikutus on huomattava niin tulevilla työelämäpolulla kuin työttömyysjaksojen aikana. Työnhakijat tulkitsevat omaa osamistaan ja soveltuvuuttaan suhteessa edellisiin työelämäkokemuksiin, minkä vuoksi aiemmat kokemukset määrittävät sitä, kuinka he toimivat työnhakijoina.

Tämän tutkimuksen perusteella työnhaku ja työllistyminen tulisi nähdä ennen kaikkea yhteisenä asiana, jossa niin työnhakijalla kuin työnantajillakin on oma merkittävä roolinsa. Yhteiskunnallinen ilmapiiri sekä ajankohtainen työllisyystilanne luovat pohjan työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksille. Haastatteluissa nousikin esiin tärkeä viesti työnhaun kasvottomuudesta. Työnhakijoille rekrytointiprosessit näyttäytyvät etäisinä, koska suoraan vuorovaikutukseen on hankala päästä. Samaan aikaan hakijat pyrkivät työllistymään erilaisin keinoin sekä asettavat itsensä kerta toisensa jälkeen alttiiksi pettymyksille. Työnhaku näyttäytyy merkityksettömänä ja kylmäkiskoisena työnhakijoita kohtaan. Vastaukset työnantajilta sekä työhaastatteluihin pääsy koetaan sen sijaan inhimillisenä työnhakuna. Inhimillinen työnhaku luo toivoa tulevasta sekä tukee työnhakijoiden työllistymistä.

LÄHDELUETTELO

Ervasti, H. (2003). Työttömyys elämäntilanteena.
Teoksessa O. Kangas (toim.): Laman varjo ja nousun huuma.
Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Helsinki: Kela.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2000). Johdatus laadulliseen tutkimukseen.
Tampere: Vastapaino.

Giddens, A. (1984). The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration.
Berkeley C.A.: University of California Press.

Jyrkämä, J. (2008). Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettis metodologiseksi viitekehykseksi.
Gerontologia 22 (4), 190–203.

Näätänen, A-M. (2024): Työttömyysbarometri.
<https://www.sak.fi/aineistot/tutkimukset/tyottomyysbarometri/>. Helsinki: SAK. Luettu 25.10.2024.

OECD (2021): Faces of Joblessness in Finland.
People-centered Perspective on Employment Barriers and Policies.
<https://doi.org/10.1787/ca3bc4a4-en> Luettu 24.10.2024.

Oikeusministeriö & Ihmisoikeuskeskus (2021): Perusoikeusbarometri.
Perusoikeusbarometrin tuloksia -työkalu. <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrJoiY2EwZDc4ZWItMjhmNi00NDYyLWExMmUtNmN-mY2VmNzZiNWw3IiwidCI6IjMTRkZmE0LWwZmMtNDcyNS05ZjA0LTc2YTQ0M2RIYjA5NSlslmMiOjh9>
Viitattu 12.11.2024.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-7830.
<https://stat.fi/tilasto/tyti>. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 24.10.2024.

Työ- ja elinkeinoministeriö (22.10.2024): Työllisyyskatsaus, syyskuu 2024. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202402197797>.
Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Luettu 23.10.2024

LIITTEET

6.1 Menetelmä ja aineisto

Tässä tutkimuksessa tutkimuskysymystä on lähestytty laadullisen tutkimusmenetelmän kautta. Laadullinen tutkimus mahdollistaa syvällisen tiedon keräämisen tutkittavasta ilmiöstä ja näin ollen sen avulla on mahdollista tarkastella yksilöiden kokemuksia ja käsityksiä monipuolisesti. Laadullisia tutkimusaineistoja on mahdollista lähestyä hyvinkin aineistolähtöisesti. Tämän vuoksi laadullisen tutkimuksen yksi vahvuus on tiedon tuottaminen uusista tai vain vähän tutkituista teemoista.

Laadullista tutkimusta on kuitenkin kritisoitu liiasta subjektiivisuudesta, sillä tutkijan ennako-oletukset, tulkinnat ja toiminta vaikuttavat tutkimuksen kulkuun. Laadullisessa tutkimuksessa objektiivisuus syntyy kuitenkin tutkijan oman subjektiivisuutensa tunnistamisesta.⁹ Tällä viitataan siihen, että läpi laadullisen tutkimusprosessin tutkija vaikuttaa tutkimusasetelmaan sekä tutkimuksen eteneeseen. Näin ollen tutkija ei tarkastele tutkittavaa ilmiötä täysin ulkopuolisena vaan on itse osa tutkimusasetelmaa. Tämän tunnistaminen on tärkeää tutkimuksen objektiivisuuden kannalta.

Tässä tutkimuksessa on pyritty selvittämään SAK:n alojen työntekijöiden kokemuksia työttömyydestä ja työnhauasta sekä syventymään heidän arkipäivän kokemuksiinsa. Näin ollen laadullinen lähestymistapa on tarjonnut parhaimmat mahdollisuudet näiden asioiden selvittämiseen. Aineistoksi on kerätty syksyn 2024 aikana yhteensä 12 puolistrukturoitua haastattelua. Puolistrukturoidulla haastattelulla tarkoitetaan sitä, että haastatteluiden pohjana toimii sama haastattelurunko, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys poikkeaa haastattelusta toiseen¹⁰. Näin ollen haastattelukysymysten järjestys vaihteli haastattelutilanteiden mukaan ja kaikilta haastateltavilta ei kysytty kaikkia haastattelurunkoon kuuluvia kysymyksiä. Lisäksi haastatteluiden aikana on kysytty tarkentavia kysymyksiä sekä lisätietoja esiin nousseista asioista. Haastat-

telutekniikalla voidaan nähdä olevan yhtäläisyyksiä myös teemahaastatteluihin. Teemahaastattelulla tarkoitetaan haastatteluja, joissa käydään läpi ennalta määritetyt teemat hyvinkin vapaamuotoisesti¹¹. Merkittävin eroavaisuus teemahaastatteluihin on kuitenkin se, että haastatteluiden pohjana on toiminut haastattelurunko, joka on esitelty liitteessä 6.2.

Haastatteluissa käytiin läpi seuraavat aihealueet: 1) työhistoria ja työttömäksi jääminen, 2) työn hakeminen, 3) työllistymisen haasteet, 4) toimeentulo sekä 5) koettu asema ja vaikutusmahdollisuudet. Haastatteluiden keskimääräinen pituus oli noin 46 minuuttia, joskin haastattelujen pituus vaihteli haastatteluiden välillä. Haastattelut nauhoitettiin ja nauhoitukset litteroi Tutkimustie Oy.

Litterointien pohjalta on toteutettu aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Näin ollen tutkimuksessa tarkastellut teemat ovat nousseet esiin haastatteluaineistosta. Käytetty aineisto olisi tarjonnut mahdollisuuksia aiheen lähestymiselle monista eri näkökulmista, mutta aiheen rajaaminen laadullisessa aineistolähtöisessä analyysissä on usein tarpeellista juuri aineiston laajuuden vuoksi¹². Aineistoa rajattaessa aineistosta on eritelty tutkimusongelman kannalta hyödyllinen aines. Tämän jälkeen tästä informaatiosta on lähdetty tekemään tulkintoja suhteessa tutkimusongelmaan. Analyysi ja tulkinta kulkevat kuitenkin käsi kädessä tutkimuksen edetessä, sillä aineistosta tehtävät tulkinnat ohjaavat analyysia.¹³ Tässä tutkimuksessa haastattelurunko on toiminut osittain aineiston teemoihin jäsentelyn pohjana, vaikka teemat eivät täysin vastaa haastattelurungossa esiintyviä osioita.

⁹ Eskola & Suoranta, 2000, 17.

¹⁰ Eskola & Suoranta, 2000, 86.

¹¹ Eskola & Suoranta, 2000, 86.

¹² Eskola & Suoranta, 2000, 19.

¹³ Eskola & Suoranta, 2000, 150.

SAK on kerännyt kyselylomakkeella maaliskuussa 2024 työttömyysbarometrin, jolla kartoitettiin SAK:n alojen työnhakijoiden työllistymisen haasteita sekä toimeentulon tasoa. Työttömyysbarometri on kerätty yhteistyössä A-kassan, Palvelualojen työttömyyskassan ja Julkisten ja hyvinvointialojen työttömyyskassan kanssa. Osana työttömyysbarometrin kyselyä osallistujat ovat voineet ilmaista halukkuutensa osallistua tähän jatkotutkimukseen. Haastateltaviksi pyrittiin valikoimaan eri aloilla, ikäryhmissä ja elämäntilanteissa olevia henkilöitä, jotta saataisiin mahdollisimman kattava kuva työnhakijoiden arjesta ja työnhakuun vaikuttavista asioista. Työttömyysbarometrin kyselytuloksia on käytetty ennakkotietona haastatteluihin, mutta tämän tutkimuksen tulosten aineistona on käytetty ainoastaan haastatteluaineistoa. Haastateltavat ovat iältään 30–63-vuotiaita ja haastattelu on toteutettu kasvotusten ympäri Suomen. Alle 30-vuotiaita ei saatu osallistumaan haastatteluihin. Haastatteluihin osallistuneista seitsemän oli miehiä ja loput viisi naisia. Huomattavan suuri osa haastateltavista oli työskennellyt työuransa aikana monilla eri aloilla. Lisätietoja haastateltavista esitellään liitteessä 6.3.

6.2 Haastattelurunko

Työhistoria ja työttömäksi jääminen

1. Millainen työhistoria sinulla on?
2. Kauanko olet ollut työttömänä?
- 2.1. Kerro millainen tilanne työttömäksi jääminen oli.

Työn hakeminen

3. Oletko käynyt työhaastatteluissa?
- 3.1. Millaisia kokemuksia sinulla on työhaastatteluista?
4. Onko joitakin asioita, joista joutuisit luopumaan tai joustamaan työllistytäksesi?

Työllistymisen haasteet

5. Koetko, että ikäsi olisi vaikuttanut työllistymismahdollisuuksiisi?
6. Kuinka voit tällä hetkellä? Onko terveydentilasi vaikuttanut työnhakuusi?
- 6.1. Mikäli sinulla on ollut terveydellisiä haasteita jo työelämässä, onko työssä jatkamista tuettu esimerkiksi työtehtäviä muokkaamalla?
7. Onko verkostoista ollut sinulle hyötyä työn hakemisessa tai työllistymisessä?
8. Oletko saanut apua työnhakuun te-palveluista?

Toimeentulo

9. Kuvaille nykyistä taloudellista tilannettasi.
- 9.1. Selviäisitkö taloudellisesti jonkin yllättävän menon sattuessa?
10. Aiheuttavatko talousasiat sinulle usein stressiä tai huolta?
11. Vaikuttaako taloudellinen tilanne työn hakemiseen tai vastaanottamiseen?
- 11.1. Oletko ollut tilanteessa, jossa työn hakeminen tai vastaanottaminen ei ole ollut taloudellisesti kannattavaa?
12. Luotatko siihen, että selviäisit menoistasi jatkossa, mikäli työttömyys jatkuu?

Koettu asema ja vaikutusmahdollisuudet

13. Millaisessa asemassa olet työnhakijana?
- 13.1. Koetko, että työnantajat arvostavat sinua työnhakijana?
- 13.2. Mihin toivoisit työnantajien kiinnittävän enemmän huomiota sinussa?
14. Koetko, että sinulla on vaihtoehtoja työelämän suhteen ja aito mahdollisuus vaikuttaa siihen?
- 14.1. Mikä olisi sellainen muutos, jonka myötä vaihtoehtosi tai vaikutusmahdollisuutesi lisääntyisivät?
15. Oletko toiveikas tulevaisuuden suhteen?
16. Onko vielä jotain, mistä haluaisit kertoa?

6.3 Haastateltavien tiedot

	Työhistoria	Kokemus työllistymisen haasteista	Tunteet työnhaussa	Suojautumis- ja selviytymiskeinot
Tiina 45-vuotias Espoo	Tehnyt eri alojen töitä, viimeksi puutarhurina. Ollut työttömänä noin vuoden. Jäi työttömäksi terveysongelmien vuoksi.	Terveysongelmat, työn kausiluonteisuus, työnhakukustannukset, pitkät työmatkat, tarjolla olevien työpaikkojen kannattamattomuus (esim. lyhyt työsuhde), kova kilpailu.	On toiveikas työllistymisen suhteen, kun terveystilanne parantunut. Työn kausiluonteisuuden vuoksi työnhaku vasta alkamassa.	Terveysongelmien vuoksi jättänyt hakematta työpaikkoja. Yllättävän menon sattuessa ottaisi lainaa.
Aino 62-vuotias Tampere	Tehnyt eri alojen töitä, viimeksi asiakaspalvelutyötä. Ollut työttömänä noin vuoden. Jäi työttömäksi YT-neuvotteluiden myötä.	Ikäsyrrjintä (suppeat työllistymis- ja kouluttautumismahdollisuudet), jonkin verran terveyshaasteet, pitkittynyt työttömyys.	Työttömyysstressi, epäoikeudenmukaisuus ikäsyrrjinnästä, turhautuminen työnhakuun ja kelpaamattomuus. Toiveikkuus työllistymiseen hiipunut.	Läheisten tuki työnhaussa ja taloudellisesti, kertoo osatyökykyisyydestä vasta työhaastattelussa, omaehtoinen osaamisen kehittäminen, ammattiylipeys.
Pekka 58-vuotias Tampere	Tehnyt eri alojen töitä, viimeksi työskennellyt palveluavustajana kotihoidossa. Jäi työttömäksi YT-neuvotteluiden myötä.	Tarjolla olevat työpaikat pirstaleisia, ikäsyrrjintä, terveyshaasteet, ei autoa käytössä, työnhaun kasvotomuus, työpaikkailmoitusten korkeat vaatimukset, suppeat kouluttautumismahdollisuudet.	Stressi ja turhautuminen työnhausta, taloudellinen huoli, epävarmuus, ei ole toiveikas tulevaisuuden suhteen, työhaastatteluun pääseminen luo toivoa.	Säästöt, jättänyt hakematta paikkoja, joissa paljon vaatimuksia tai työpaikkailmoitukset luonut mielikuvia esim. nuorekkuudesta, läheiset auttanut jaksamaan.
Aki 41-vuotias Kuortane	Koulutus tietotekniikasta, tehnyt muita töitä esim. logistiikka-alalla. Jäänyt pois edellisestä työstä osittain omasta tahdosta.	Mielekkäät työt pidemmän matkan päässä, mahdollisesti ikä vaikuttaa työnsaantiin, suppea työkokemus omalta alalta, kova kilpailu.	Pettymykset työnhaussa, epävarmuus työllistymisestä, jaksaminen parantunut työttömyysaikana, on luottavainen työllistymistä kohtaan.	Harrastukset ja muu vapaa-ajan tekeminen, säästöt, verkostot, työnhakutaidot, toimeliaisuus, asennoituminen, että pettymykset kuuluvat työnhakuun.
Janne 50-vuotias Loviisa	Tehnyt eri alojen töitä, opiskellut useampaa eri alaa. Viimeksi työskennellyt logistiikka-alalla. Lopettanut siellä työt omasta tahdosta (epämielekäs työ). Ollut työttömänä noin vuoden.	Haettavista työpaikoista pulaa, kova kilpailu, hoitovastuut vanhemmista asuinpaikkakunnalla, ei saa lisätietoja työ-/koulutuspaikoista, ikäsyrrjintä, pirstaleinen työ-/opiskeluhistoria.	Epävarmuus haettavan työn sisällöstä, vähättelevä olo vastausten puuttumisesta, työnhakuinnon vähentyminen, turhautuneisuus. On vielä toiveikas työllistymisen suhteen.	Jättänyt hakematta työpaikkoja, joista ei ole saanut tarpeeksi tietoa tai ei vaikuta mielekkäältä. Jättää iän ja pirstaleisen työhistorian mainitsematta, työnhakutaidot, säästöt, pyrkii hakemaan heti kun työpaikka julkaistaan.
Sami 30-vuotias Kouvola	Tehnyt eri alojen töitä, viimeksi kaupan alalla. Ollut työttömänä noin vuoden. Työt loppuivat, kun sopimusta ei enää jatkettu. Useita työttömyysjaksoja työhistorian aikana.	Osittain puutteelliset työnhakutaidot, työmatka- ja työnhakukustannukset, pitkät työmatkat, kova kilpailu.	Turhautuminen vastaamattomuuteen, epävarmuus haettavan työn sisällöstä, kilpailullisuus, kelpaamattomuus, työttömyysstressi.	Jättänyt hakematta työpaikkoja, joista ei ole tietoa. Neutraali suhtautuminen pettymyksiin. Yllättävän menon sattuessa turvautuisi osamaksuun.

Jatkuu seuraavalla sivulla

6.3 Haastateltavien tiedot

Jatkoa edelliseltä sivulta

	Työhistoria	Kokemus työllistymisen haasteista	Tunteet työhaussa	Suojautumis- ja selviytymiskeinot
Marko 50-vuotias Oulu	Työhistorian aikana ollut monta työsuhdetta, pääosin palvelualoilta. Ollut työttömänä noin 1,5 vuotta. Jäi työttömäksi YT-neuvotteluiden myötä.	Pula haettavista työpaikoista, kova kilpailu, hoitovastuut vanhemmista asuinpaikkakunnalla, työnteon kannattamattomuus (esim. pitkä työmatka ja vähän työtunteja), ikäsyrjintä, työnhaun kasvottomuus.	Työttömyysstressi, kelpaamattomuus, toistuvat pettymykset turhauttavat, turtuminen, tunne jumissa olemisesta, itsetunnon ja omanarvontunnon lasku. Ei ole toiveikas tulevaisuuden suhteen.	Verkostot työhaussa, ammattiyhdistys, paluu hyviin kokemuksiin ja onnistumisiin työelämässä. Pohtinut iän mainitsematta jättämistä, jotta pääsisi etenemään työhaussa.
Jouko 63-vuotias Oulu	Työskennellyt IT-alalla suurimman osan työurasta. Viimeisin työpaikka logistiikka-alalla. Ollut noin kolme vuotta työttömänä. Viimeisin työsuhde päättyi yhteisestä sopimuksesta.	Joinain kuukausina ollut pulaa haettavista työpaikoista. Terveystilalla rajoittaa vaihtoehtoja jonkin verran. Työskentelyn vaikutus ansiopäivärahaan. Pitkittänyt työttömyys.	Epävarmuus haetuista työpaikoista. Vastaamattomuus tuntuu epäkohteliaalta. On luottavainen tulevaisuuden suhteen, sillä ei ole painetta työllistymisestä.	Verkostot työhaussa, säästöt, voi siirtyä osittain varhennetulle varhaiseläkkeelle tarpeen tullen. Suunnitellut elämän niin, ettei ole välttämätöntä työllistyä ennen eläkkeelle jäämistä.
Oona 39-vuotias Kajaani	Tehnyt toimistotöitä ja rakennusalan töitä. Viimeisin työsuhde päättyi koeajalla terveysongelmien vuoksi yhteisestä päätöksestä. Ollut työttömänä noin vuoden.	Pula soveltuvista työpaikoista, kova kilpailu, terveydentila, työpaikkailmoitusten korkeat vaatimukset, itseluottamuksen puute, hoitovastuut lapsista.	Työttömyysstressi, itsetunnon laskeminen, pärjäämättömyys, pelot tulevaa työelämää kohtaan, epävarmuus työnhaun aikana, huonommuuden tunne.	Jättänyt hakematta työpaikkoja, jotka eivät täysin soveltuvia. Etsii keinoja siirtyä työelämään matalamman kynnyksen kautta, esim. oppimismahdollisuudet työpaikalla. Läheisten taloudellinen tuki.
Elina 58-vuotias Heinola	Useita työsuhdetta pääasiassa kaupan alalla. Ollut työttömänä noin kaksi vuotta. Edellinen työsuhde päättynyt ristiriitailanteen ja epäoikeudenmukaisuuden vuoksi.	Lisäosaamisen tai koulutuksen hankkiminen, ajoittain pulaa haettavista työpaikoista, terveyshaasteet, ikäsyrjintä, aikaisemman negatiivisen työelämäkokemuksen vaikutukset.	Omanarvontunnon lasku, epävarmuus tulevaa työelämää kohtaan, elämäntilanteen menettäminen, taloudellinen huoli, epäoikeudenmukaisuuden kokemus edelliseen työpaikkaan liittyen.	Läheisten tuki, ammattiyhdistys, paluu aikaisempiin onnistumisiin työelämässä.
Antti 56-vuotias Helsinki	Viimeisimpänä työskennellyt pitkäaikaisesti vartijana useassa eri työsuhhteessa. Ollut työttömänä noin kaksi vuotta.	Ikäsyrjintä, alan vaihto, ajoittain ollut pulaa työpaikoista, työttömyyden pitkittyminen, verkostojen puuttuminen.	Turhautuminen toistuvien pettymyksiin ja vastaamattomuuteen. Ei usko työllistymiseen. Kokee olevansa jumissa.	Ei hae enää töitä. Pärjää taloudellisesti läheisten taloudellisen avun myötä.
Heidi 36-vuotias Lappeenranta	Pätkittäinen työhistoria. Työskennellyt viimeisimpänä siivoajana, tekee epäsäännöllistä keikkatyötä.	Pätkittäinen työhistoria suhteessa ikään, terveyshaasteet, ei tietoa vaihtoehtoista, ei autonkäyttämättömyyttä, pula työpaikoista, verkostojen puuttuminen.	Pelko, ettei täytä odotuksia työelämässä. Jumissa oleminen, epäreilisuus, huonommuuden tunne, yksinselviäminen, huoli talousasioista, epävarmuus, näköalattomuus, mielialan lasku, itsetunnon lasku, työttömyysstressi. Ei ole toiveikas, mutta työhaastattelu ollut toivonpilkahdus.	Jättää joitakin työpaikkoja hakematta. Pyrkii selvittämään vaihtoehtojaan. Pohtii, jättäisikö esimerkiksi terveydentilan mainitsematta työhakemuksessa. Taloudellisesti pärjää läheisten avulla.

Työhaun tilkityt tiet

Haastattelututkimus työnhakijoiden työhaun haasteista

Millaisia haasteita SAK:laisten alojen työttömät työnhakijat kohtaavat työhaussa? Entä kuinka ne vaikuttavat heidän työllistymismahdollisuuksiinsa?

Tässä tutkimuksessa työnhakua lähestytään työnhakijoiden arkipäivän kokemuksen kautta. Tutkimukseen on haastateltu kahtatoista työtöntä työnhakijaa SAK:laisilta aloilta.

Tutkimuksesta selviää esimerkiksi se, että työnhakijoiden työllistymismahdollisuudet muodostuvat yksilöllisesti. Lisäksi työhaussa koetut hankalat tunteet sekä työnhakijoiden suojautumis- ja selviytymiskeinot vaikuttavat työnhakijoiden työn hakemiseen ja työllistymiseen.

The logo for SAK (Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö) consists of the letters 'SAK' in white, bold, sans-serif font, set against a red rectangular background.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK
Pitkän sillanranta 3, PL 157, 00531 Helsinki
020 774 000 - sak@sak.fi - www.sak.fi